

ΔΙΑΒΑΛΚΑΝΙΚΟ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟΝ ΕΠΙΒΑΡΥΜΕΝΟ ΜΕ ΛΥΜΑΤΑ ΠΟΤΑΜΟ ΑΞΙΟ (Απρίλιος 2008)

Συγγραφέας: ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΞΕΝΑΡΙΟΥ

Εντυπωσιασμό προκαλεί το σθένος που παρουσιάζουν οι ένθερμοι Μακεδονομάχοι ένθεν και ένθεν ως προς τη διαφύλαξη της συλλογικής τους συνείδησης. Ωστόσο, σε χρόνους παράλληλους αλλά σιωπηρούς, τα περιβαλλοντικά θέματα που χρήζουν συνδιαχείρισης και από τις δύο χώρες, συγκαλύπτονται εντέχνως από κυβερνώντες και κυβερνώμενους με το πέπλο της αδιαφορίας. Ο ποταμός Αξιός ή Βαρδάρης (Bardar/Βαρδάρης), όπως αποκαλείται από τους ομοεθνείς και τους γείτονες, αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ηθελημένης αδιαφορίας και συνεχούς περιβαλλοντικής υποβάθμισης.

Ο Αξιός, ένα από τα μεγαλύτερα ποτάμια (380 χλμ.) στη βαλκανική χερσόνησο, πηγάζει από την οροσειρά του Σκάρδου (Shar Planina-Shara Mountain) ανάμεσα στα σύνορα της ΠΓΔΜ και της Αλβανίας. Τα πρώτα 304 χιλιόμετρα διασχίζουν την ΠΓΔΜ και υδροδοτούν μέσω επιφανειακών και υπόγειων υδάτων περίπου το 75% της γείτονος χώρας. Το υπόλοιπο τμήμα του Αξιού διέρχεται σε ελληνικό έδαφος από τον νομό του Κιλκίς και εκβάλλει στο Θερμαϊκό Κόλπο. Οι εκβολές του σχηματίζουν μαζί το Λουδία, τον σχεδόν άνυδρο πλέον Γαλλικό και τον Αλιάκμονα ένα διεθνούς σημασίας σύμπλεγμα ποτάμιων Δέλτα μερικά μόλις χιλιόμετρα από την πόλη της Θεσσαλονίκης [\[1\]](#).

Δεν χρειάζεται να ανατρέξει κάποιος στα ομηρικά χρόνια για να αντιληφθεί τον Αξιό ως «βαθυδίνην και ευρυρέοντα» ποταμό («Καθημερινή», 15.02.02). Αρκεί να σημειωθεί ότι το 1934 πραγματοποιήθηκε ευθυγράμμιση της κοίτης του, καθώς οι συνεχείς προσχώσεις από τα φερτά υλικά απειλούσαν να κλείσουν το λιμάνι της Θεσσαλονίκης. Σε μελέτη, επίσης, που συντονίστηκε από τα Ηνωμένα Έθνη το 1978, σχεδιάστηκε ακόμη και η δυνατότητα ναυσιπλοΐας στο μεγαλύτερο μέρος του ποταμού. Ωστόσο, η σημερινή ποσοτική και ποιοτική υποβάθμιση του δεν επιτρέπουν την περιγραφή του με εύμορφους χαρακτηρισμούς.

Η κατάσταση του Αξιού στην ΠΓΔΜ παρουσιάζει μια απογοητευτική εικόνα. Σύμφωνα με τη διεθνή έκθεση του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP) το 2000, αλλά και την πιο πρόσφατη Έκθεση των Επενδυτικών Περιβαλλοντικών Ευκαιριών για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη (2005), ο Αξιός είναι ιδιαίτερα επιβαρυσμένος με ανεπεξέργαστα αστικά λύματα. Μόνο οι δήμοι της Αχρίδας (Ohrid), της Πρέσπας (Prespa) και της Δοϊράνης (Dojran) έχουν Μονάδες Επεξεργασίας Λυμάτων (ΜΕΛ) σε όλη τη χώρα, με αποτέλεσμα το ποτάμι να δέχεται 265.557 κ.μ. ανεπεξέργαστα λύματα ημερησίως. Στο υπέρμετρο οργανικό φορτίο των ανεπεξέργαστων αστικών λυμάτων, προστίθεται η εκροή βιομηχανικών λυμάτων από βαριές κυρίως βιομηχανίες. Ενδεικτικά, η μέχρι πρόσφατα λειτουργούσα (έως και το 2004) μεγαλύτερη μεταλλουργία της ΠΓΔΜ, ΜΗΚ Zletovo, στην πόλη Veles, διέθετε μονάδα επεξεργασίας λυμάτων δυναμικότητας 135 κ.μ./ώρα, ενώ τα απόβλητά της υπολογίζονταν παραπάνω από δεκαπλάσια και κατέληγαν ανεπεξέργαστα στο ποτάμι. Η επιβάρυνση γίνεται επίσης μέσω υπόγειων υδάτων που επικοινωνούν με το ποτάμι. Η OHIS AD, μία από τις μεγαλύτερες βιομηχανίες χημικών στην ΠΓΔΜ, ανέφερε η ίδια την απόθεση 2 τόνων υδραργύρου ετησίως σε ακατάλληλες συσκευασίες και χώρους, και παραδέχτηκε την πιθανότητα διαρροής σε υπόγεια ύδατα που συνδέονται με τον Αξιό. Οι μηχανισμοί αυτοκαθαρισμού που διαθέτουν ευτυχώς τα ποτάμια οικοσυστήματα και η απουσία έντονης βιομηχανικής και αστικής ρύπανσης στα σύνορα με την Ελλάδα αναδεικνύουν τα νερά του ποταμού κατάλληλα προς πόση στα πρώτα 20 χιλιόμετρα διέλευσής του στην Ελλάδα (Λαζαρίδου, 1998, Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης και Προστασίας των Υδατικών Πόρων, 2008).

Η συνδεδεμένη ελληνική πλευρά στηρίχτηκε από τις αρχές της δεκαετίας του '70 στα νερά του Αξιού για την ανάπτυξη της αγροτικής πολιτικής. Με υπολογιζόμενη ετήσια μέση ροή περίπου 98,11 κ.μ./δευτ. (υπουργείο Γεωργίας, 2008) και υπογραφή συμφωνίας με την τότε Γιουγκοσλαβία (1970) για εξασφάλιση ελάχιστης μέσης ροής 16,41 κ.μ./δευτ. για τους μήνες Μάιο έως Σεπτέμβριο, όλα έδειχναν να κυλάνε ρόδινα για την ελληνική πλευρά. Το φράγμα της Έλλης, 28 χιλιόμετρα ανάντη των εκβολών του Αξιού, μήκους μόλις 13 μέτρων αλλά πλάτους 1.132 μ., παροχέτευσε δύο ανοιχτά αρδευτικά κανάλια με άφθονο και δωρεάν γλυκό νερό. Μόλις όμως το 1987, η μέση εποχική ζήτηση για τους μήνες Μάιο έως Σεπτέμβριο διπλασιάστηκε από το ποσό της διακρατικής συμφωνίας (Δημητριάδης, 1995). Αντί της εισαγωγής μέτρων ελέγχου της ζήτησης για την αγροτική χρήση, το ελληνικό κράτος κατασκεύασε διώρυγα ανάμεσα στον Αλιάκμονα και τον Αξιό για την επιπλέον παροχή 30 κ.μ./δευτ. και την

υποστήριξη του αρδευτικού δικτύου. Τα πρώτα σημάδια της συνεχούς αυξανόμενης ζήτησης για αγροτική χρήση δεν άργησαν να φανούν. Από το καλοκαίρι του 1993 αρχίζει να καταγράφεται δραματική μείωση της ροής του ποταμού (υπ. Γεωργίας, Θέση Δειγματοληψίας Σιδ. Γραμμή Θεσσαλονίκης-Ειδομένης), ενώ από το ίδιο σημείο μέτρησης το ποτάμι ήταν σχεδόν ανύπαρκτο τον Μάιο του 1997, σύμφωνα με την ίδια πηγή. Επακόλουθα, η βιωσιμότητα του ποταμίου δέλτα, που ξεκινάει γεωγραφικά κάτω από τη σιδηροδρομική γραμμή, εμφάνιζε πλέον σημάδια υφαλμύρωσης, θέτοντας σε κίνδυνο όλο το σύμπλεγμα των ποτάμιων Δέλτα.

Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του ποταμού παρουσιάζουν εξίσου μια βαθμιαία επιδείνωση κρίνοντας από τις διαθέσιμες χρονοσειρές που παραθέτει το υπουργείο Γεωργίας (1980-1997), αλλά και το πρώτο Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης και Προστασίας των Υδατικών Πόρων (Φεβρουάριος, 2008). Και σε αυτό το επίπεδο ωστόσο, η ποιοτική εκτίμηση του Αξιού, αλλά και γενικότερα των ελληνικών ποτάμιων οικοσυστημάτων, φαίνεται ανακόλουθη με την ευρωπαϊκή πρακτική και την Ευρωπαϊκή Οδηγία-Πλαίσιο για τα Νερά (2000/60/ΕΚ) που αποτελεί την Οδηγία-ομπρέλα για τη διαχείριση υδατικών πόρων. Ενώ η Οδηγία δίνει έντονη βαρύτητα στην απόκτηση «καλής οικολογικής» κατάστασης των υδατικών πόρων σύμφωνα με βιολογικές παραμέτρους, το Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης και Προστασίας των Υδατικών Πόρων εξετάζει τα επιφανειακά ύδατα με βάση χημικές παραμέτρους (φωσφόρος, αμμωνιακά άλατα, νιτρικά) και στοιχεία που φτάνουν για την περίπτωση του Αξιού έως το 2002 λόγω έλλειψης δεδομένων[2].

Το Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης και Προστασίας των Υδατικών Πόρων, ωστόσο, τονίζει πως «ο Ποταμός Αξιός αποτελεί σήμερα το πιο σημαντικό θέμα σε ό,τι αφορά τις συμφωνίες σχετικά με τα διακρατικά νερά». Επισημαίνει την ανεπάρκεια των υδρομετεωρολογικών και υδρομετρικών μέσων πληροφόρησης καθώς και τη σιωπηρή παράταση της ασαφούς «Συμφωνίας Υδρο-οικονομίας» το 1959 με την τότε Γιουγκοσλαβία, μέσω του άρθρου 12 της Ενδιάμεσης Συμφωνίας της Νέας Υόρκης (1995). Η γείτων χώρα παραθέτει έναν ιδιαίτερα προσφιλή διαδικτυακό τόπο για να αναδείξει τη διαχείριση των υδατικών πόρων της Κοιλιάδας του Βαρδάρη (Vardar Valley: Management of Water Resources), όπου και παρατίθενται χρονολογικά όλες οι ενδιάμεσες συμφωνίες μεταξύ Ελλάδας και ΠΓΔΜ για τη διαχείριση του Αξιού. Στον ίδιο διαδικτυακό τόπο σημειώνεται ότι, αν και οι διακρατικές συμφωνίες θίγουν πολύπλευρα θέματα συνδιαχείρισης του Αξιού, επισημαίνοντας την ανάγκη σύστασης

μιας κοινής Επιτροπής Υδρο-οικονομίας, τα σχέδια παραμένουν στα χαρτιά.

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στην ειδική έκδοση «ΒΑΛΚΑΝΙΑ» της Εφημερίδας «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» στις 20 Απριλίου 2008, σ. 40-41.

[1] Το ποτάμιο σύμπλεγμα έχει χαρακτηριστεί Τόπος Κοινοτικής Σημασίας (Sites of Community Importance) σύμφωνα με το δίκτυο Natura 2000 (GR1220010) και ανακηρύχθηκε επίσημα το 2003 (ΦΕΚ 621/Δ/19-06-03) ως Εθνικό Πάρκο Υγροτόπων Αξιού, Γαλλικού, Λουδία, Αλιάκμονα, Αλυκών Κίτρους και Λιμνοθάλασσας Καλοχωρίου έκτασης 330 χιλιάδων στρεμμάτων.

[2] Φωτεινές διαλείψεις για την περιοχή του Αξιού αποτελούν το Εργαστήριο Ζωολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου καθώς και το Ινστιτούτο Εσωτερικών Υδάτων του Ελληνικού Κέντρου Θαλάσσιων Ερευνών που διεξάγουν έρευνες από το 1995 με βιολογικούς δείκτες.